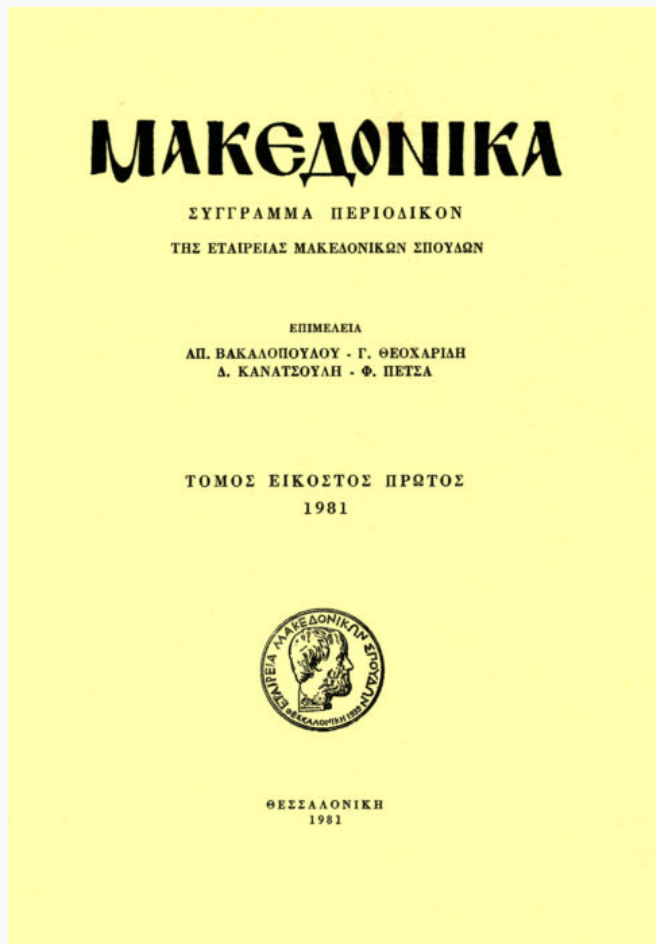

Μακεδονικά

Τόμ. 21, Αρ. 1 (1981)

Χριστιανικές επιγραφές Μακεδονίας

Θ. Παπαζώτος

doi: [10.12681/makedonika.443](https://doi.org/10.12681/makedonika.443)

Copyright © 2014, Θ. Παπαζώτος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαζώτος Θ. (1981). Χριστιανικές επιγραφές Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 21(1), 401–410.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.443>

κάθε Έλληνα εκπαιδευτικό ένα όρισμένο χρηματικό ποσό, συνάντησε τη σφοδρή αντίδραση του 'Αλ Ζουμετίκου, ο οποίος διαφώνησε μαζί του και για άλλα επείγοντα εθνικά θέματα. 'Η διακοπή της συνεργασίας των δύο ανδρών κατέληξε τελικά στην αναχώρηση του 'Αλ. Ζουμετίκου από τὸ Μοναστήρι τὸ 1905, πού φοβήθηκε μήπως ἡ διαμάχη ἐκείνη πάρει ἐπικίνδυνες διαστάσεις και ἐκτεθεῖ ἀνεπανόρθωτα ἡ θέση του 'Ελληνα μητροπολίτη. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς και ἀρνήθηκε τις προτάσεις ὀρισμένων 'Ελλήνων ἐφόρων του Μοναστηρίου, πού προθυμοποιήθηκαν νὰ ἐνεργήσουν γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση του 'Ι. Φοροπούλου¹.

Μαζί με τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο παραιτήθηκαν και οἱ καθηγητὲς του ἑλληνικοῦ γυμνασίου Μιχαήλ Πέτρου, Εὐάγγελος Τσιουπτσές, Βασίλειος Νώτης, Παντελῆς Νάκας και ὀρισμένοι ἄλλοι, οἱ ὅποιοι διορίστηκαν σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας. 'Ο Ζουμετίκος μετατέθηκε στὴν 'Αδριανούπολη και στὰ 1906 ἤλθε στὴν Κοριτσά, ὅπου ὀργάνωσε δύο ἀνταρτικά σώματα με τὴ συνεργασία του Τάκη Μάρκου. 'Η ἔντονη εθνικὴ δράση του ἀνησύχησε σὲ σημαντικό βαθμὸ τις ντόπιες τουρκικὲς ἀρχές. Τὸ Σεπτέμβριο του 1908 στάλθηκε και πάλι στὴν 'Αδριανούπολη, ὅπου ἐργάστηκε σκληρὰ γιὰ τὴν ἀναχαίτηση τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν στὴ Θράκη. Κατὰ τὴ διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου προσφέρθηκε νὰ διδάξει δωρεάν στο ἑλληνικὸ γυμνάσιο τῆς 'Αδριανούπολης μαζί με τοὺς ἄλλους 'Ελληνες καθηγητὲς. 'Η πρωτοβουλία του αὐτὴ εἶχε σάν συνέπεια νὰ συννεχιστεῖ ἀμείωτη ἡ λειτουργία του ἑλληνικοῦ γυμνασίου, στο ὅποιο φοιτοῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη 500 περίπου μαθητὲς. 'Η ἀπελευθέρωση τῆς 'Αδριανούπολης (1920) και ἡ σύντομη ἐκκένωση τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς 'Ελληνες δύο χρόνια ἀργότερα, βρῆκε τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο νὰ διδάσκει στο γυμνάσιο τῆς Κομοτινῆς ὡς τὰ 1924, ὅποτε και μετατέθηκε στὴ Νάουσα. 'Εκεῖ πέθανε στὶς 7 Σεπτεμβρίου του 1929 και κηδεύθηκε με δημόσια δαπάνη².

Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου
τοῦ Αἵμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δημοσιεύονται ἐδῶ ἔντεκα ἐπιγραφές ἀπὸ τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς Μακεδονίας. 'Οκτὼ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἀγνωστες, ἐνὸς μίᾳ ἀπὸ τὴν Καστοριά, ἀν και γνωστὴ, δὲν δημοσιεύτηκε ποτέ. 'Αναδημοσιεύεται ἐπίσης μίᾳ ἐπιγραφῇ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη με ὀρισμένες διορθώσεις και σχολιάζεται τέλος μίᾳ σὲ εἰκόνα τῆς μονῆς Βατοπεδίου.

1. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόνας. 'Επιγραφὴ σὲ μάρμαρο (δὸς αἰ.).

Δ Γ Ε Ι Ο Υ Α Β Ρ Ε Τ Ε Ι Ο Υ
ΑΓΕΙΟΥ ΛΑΒΡΕ(Ν)ΤΕΙΟΥ

νιας (1903-1906), Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 29-31, του ἰ δ ἰ ο υ, 'Η εθνικὴ δράσις του μητροπολίτου Πελαγονίας Ἰωακείμ Φοροπούλου και αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 17-22.

1. 'Αρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 6-7.
2. 'Αρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 8-12.

Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ σὲ ἀκόσμητο δόμο ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἀρχαιολογικὸ τεκμήριον γιὰ τὴν ὑπαρξὴ λατρείας τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου στὴ Θεσσαλονίκη. Μονὴ τοῦ ἁγίου μᾶς εἶναι γνωστὴ μόνο ἀπὸ μία σημείωση τοῦ 1406, βλ. R. Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantines*, Paris 1975, σ. 394. Ἡ ἐπιγραφή δικαιώνει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Janin ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑπῆρχε καλιὰ λατρεία τοῦ ἁγίου στὴ Θεσσαλονίκη.

2. *Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ἁγίου Δημητρίου. Ἐπιγραφή σὲ μαρμάρينو ἐπιστόλιον (8ος-9ος αἰ.).*

ΜΕΛΕΤΙΣ

ΕΠΑΡΧΣ

ΤΣ ΑΗΜΝΙΩΤΣ

Μὲ ἐπιφύλαξιν γιὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συμπλημάτων. Ὑπάρχει βέβαια μεγάλος ἀριθμὸς συμπλημάτων σὲ ὅμοια σχήματα πάνω σὲ μολυβδόβουλλα ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰ. μέχρι καὶ τὸν 9ο αἰ., βλ. G. Zacos-A. Vegler, *Byzantine Lead Seals*, Basel 1972. Διδακτικὸς εἶναι ἀκόμη οἱ ἐπιγραφὲς στὴν καμάρα τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης (780-797) καὶ στὸ ψηφιδωτὸ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξάνδρου στὴν Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως (912). Ἡ μορφή τοῦ ἐπιστολίου πλησιάζει περισσότερο σ' αὐτὴν ποὺ ἔχουν τὰ βυζαντινὰ ἐπιστόλια καὶ ὄχι τὰ παλαιοχριστιανικά. Ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀκόσμητο μᾶς κάνει νὰ σκεφτόμαστε τὴν περίοδον τῆς εἰκονομαχίας γιὰ τὴ χρονολόγησίν του.

3. *Καστοριά. Παναγία Μαυριώτισσα. Ἐπιγραφή σὲ τοιχογραφία τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ (12ος αἰ.).*

Δημοσιεύσεις: Ἀναφορὲς μόνον τῆς ἐπιγραφῆς στοῦ Ν. Μουτσόπουλου, *Καστοριά, Παναγία ἢ Μαυριώτισσα*, Ἀθήναι 1967, σ. 43 καὶ Στ. Πελεκανίδου, *Χρονολογικὰ προβλήματα τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Μαυριώτισσας Καστοριάς*, ΑΕ 1978 (1980)149.

ἹΠΟCΙΕΡΟ
 ΓΙΛΑC·ΟΑΝ ΙΚΟΔΟΜΗC
 ΜΑΝCΤ

...]ΙΠΟC ΙΕΡΟ]ΜΟΝΑΧΟC...

...] ἉΓΙΑC ΜΟΝ]ΗC ΤΑΥΤΗC...Ο...

ΓΙΛΑC. Ο ΑΝΙΚΟΔΟΜΗC]ΑC ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΕΠΙ Ρω]
 ΜΑΝC Τ]C ΒΑΣΙΛΕΩC]

Ἡ ἐπιγραφή συνοδεύει τὸν εἰκονιζόμενο ἐκεῖ ἱερομόναχο, πεσμένο στὰ πόδια τῆς Παναγίας. Σήμερα εἶναι ἀρκετὰ φθαρμένη ὅπως φαίνεται στὴ φωτογραφία ποὺ δημοσιεύει ὁ Ν. Μ ο υ τ σ ὀ π ο υ λ ο ς, δ.π., πίν. 83. Εἶναι ὁμως περιεργό ὅτι, ἐνῶ στὴ φωτογραφία ποὺ δημοσιεύει ὁ Στ. Πελεκανίδης, Καστορία Ι, Θεσσαλονίκη 1951, πίν. 66α (ἀπ' ὅπου καὶ τὸ παραπάνω ἀπόγραφο) φαίνεται ὅτι ἡ ἐπιγραφή διατηροῦσε ἀρκετὰ γράμματα, οὔτε ὁ Πελεκανίδης οὔτε ὁ Μουτσόπουλος τὴν ἔχουν δημοσιεύσει. Ἡ ἀποψη τῶν παραπάνω ἐρευνητῶν ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιον μοναχὸ Μανουήλ εἶναι ἀστήρικτη. Ἡ μεταγραφή τοῦ τελευταίου στίχου ὡς ΜΑΝ8 Τ, ὅπου ὁ τόνος εἶναι φανερός καὶ τὸ Τ δὲν ἀνήκει φυσικὰ σὲ ἓνα Η ἢ Λ, ὥστε νὰ ἔχουμε τὸ ὄνομα Μανουήλ, εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τὸ ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος δὲν εἶναι μόναχός φαίνεται ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχο καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδυσμά του. Συνεπῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἱερομόναχου βρίσκεται στὸν πρῶτο στίχο, ἀπ' τὸ ὁποῖο σώζονται τὰ τέσσερα τελευταῖα γράμματα μὲ σαφῆ τὴν κατάληξη ΟC.

Μὲ τὴ μεταγραφή τὸ νόημα τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι σαφές ἂν καὶ δὲν ἔχει διατηρηθῆ τὸ ὄνομα τοῦ ἱερομόναχου. Στὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου στίχου πρέπει νὰ ἔχουμε τὶς δύο τελευταῖες συλλαβές ΓΙΑC ἀπὸ τὸ ἐπώνυμό του, ἀφοῦ τὸ ἀκολουθεῖ ἡ καλὰ διατηρημένη ἐπεξηγηματικὴ φράση Ο ΑΝ(Ο)ΙΚΟΔΟΜΗCΑC. Ἐπομένει νὰ ἐξετάσουμε τὴ συμπλήρωση ΕΠΙ ΡΩΜΑΝ8 Τ8 ΒΑΣΙΛΕΩC.

Γιὰ τὴ χρονολόγηση τῶν τοιχογραφιῶν μέσα στὸ 120-130 αἰ. ἔχουν γίνεῖ, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀρκετὲς προτάσεις, ὅπως τὶς ἐκθέτει ὁ Στ. Πελεκανίδης στὴ μελέτη του «Χρονολογικὰ προβλήματα», δ.π. Ὁ ἴδιος πιστεύει ὅτι ἡ παράσταση τοῦ εἰκονιζόμενου ἱερομόναχου ἔγινε μετὰ ἀπὸ τὴν Παναγία καὶ τοὺς ἀγγέλους τῆς κόγχης, πράγμα ποὺ δὲν φαίνεται ἀρκετὰ πιθανό. Ἀλλὰ, ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πράγμα, τὸ ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος φέρει φωτοστέφανο μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι δὲν βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἓνα πορτραῖτο ἐνὸς κτίτορα ποὺ φρόντισε γιὰ τὴ διακόσμηση τοῦ ναοῦ. Ἄλλὰ σὲ ἓνα πορτραῖτο ἐνὸς ἡδῆ νεκροῦ, ποὺ ὡς πρῶτος κτίτορας θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονεῦται κατὰ τὴν τέλεση τῶν λειτουργιῶν. Συνεπῶς ἡ ἀπεικόνισή του σὲ τόσο προνομιακὴ θέση μέσα στὸ ἱερὸ ἐμπεριέχει τὴν ἔννοια ἐνὸς βρεφίου. Ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἰδρυτικῆς τῆς μονῆς ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο ἱερομόναχο (δηλαδὴ τῆς σημαντικότερης πράξης γιὰ τὴν ἱστορία τῆς) ἔγινε, καὶ εἶναι λογικὸ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς, σὲ σχέση μὲ τὸ φορέα τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ὁ ὁποῖος συνήθως ὀριζε τὸ αὐτοδύναμο καὶ αὐτοδέσποτο τῶν μονῶν καὶ ὄχι τῆς τοπικῆς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς γιὰ παράδειγμα, ἡ ὁποία συνήθως ἐπιβουλεύεταν τὴν προνομιακὴν θέση τῶν μοναστηριῶν. Ἐπομένως ἡ προτεινόμενη συμπλήρωση φαίνεται ὀρθή. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸ Δ' Διογένη (1068-1071).

Ἡ ἐπιγραφή δὲν χρονολογεῖ, σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, τὶς τοιχογραφίες ἂν καὶ δίνει ἓνα ἀρκετὰ καλὸ χρονικὸ ὄριο, τὸ ὁποῖο συνδυασμένο μὲ τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς περιοχῆς στὴν τελευταία εικοσιπενταετία τοῦ 11ου αἰ., βλ. Γ. Θ ε ο ρ ἰ δ η, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (285-1354), Θεσσαλονίκη 1980, σ. 284 κ.ἑ. Βοηθᾷ σ' ἓνα νέο κοίταγμα τῶν τοιχογραφιῶν. Χρονολογεῖ ὁμως σταθερὰ τὸ ἀρχιτεκτόνημα. Τὸ κέρδος μας ἐπομένως εἶναι ἀρκετὰ σημαντικό.

4. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόνας. Ἐπιγραφή σὲ μάρμαρο (1232).

Βιβλιογραφία: Ε. Τ σ ι γ α ρ ἰ δ α - Κ. Λ ο β ἔ ρ δ ο υ - Τ σ ι γ α ρ ἰ δ α, Κατάλογοις χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν στὰ Μουσεία τῆς Θεσσαλονικῆς, Θεσσαλονίκη 1979, ἀρ. 70, ὅπου καὶ ἡ παλιότερη βιβλιογραφία.

Εἰς ἀνδ[————] λα [—] τοῦ κρᾶτου[ς]

πάσαν ἀν[————] το [ε]πραγία[ν].

Ἐνανθεοργεῖ [τὸ]ν ναόν [σου τ]ρισμακάρο

- Πέτρος σεβαστός Δουκό[που]λος ἐκ γένου[ς]·
 5 και γὰρ τελῶν φρουραρχ[ος], ἐν]τὸς προσμ[έν]ων],
 [σ] ἐ δεξιούται συμπύλακ[α τῆ] πόλει.
 [Ἔ]χει γὰρ ἐντὸς τὸν μέγ[αν μω]ροβλήτην.
 ἔτους ζψή[β].

2. Οἱ παραπάνω ἐκδότες μεταγράφουν καὶ συμπληρώνουν τῆς ὑπ(ε)ραγίας Θεοτόκου. Μιά τέτοια ἀνάγνωση εἶναι ἀδικαιολόγητη, γιατί α) δὲν ὑπάρχει τὸ Ε ἀνάμεσα στὸ Π καὶ Ρ· β) μὲ τὴν προτεινόμενη συμπλήρωση καταστρέφεται ἡ μετρικὴ μορφή τοῦ στίχου· γ) ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπτὰ δωδεκασύλλαβους καὶ ὄχι δεκατέσσερεις ὅπως ἀφήνουν νὰ ἐννοηθεῖ οἱ ἐκδότες, ὁπότε θὰ εἶχε θέση ἡ συμπλήρωση Θεοτόκου σὲ νέο στίχο. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δεχτοῦμε αὐτὴ τὴν περίπτωση, φαίνεται δύσκολο νὰ τμηθεῖ ἡ φόρμουλα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου σὲ δύο στίχους.

3. Οἱ παραπάνω ἐκδότες συμπληρώνουν τοῦ τρισμάχαρος. Ὁ τονισμὸς στὴν προπαραλήγουσα καὶ ἡ δεκατρισύλλαβη μορφή τοῦ στίχου εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνιο φαινόμενο. βλ. Α. Κ ο μ ί ν η, Τὸ βυζαντινὸν ἱερὸν ἐπίγραμμα καὶ ἐπιγραμματοποιοί, Ἀθήναι 1966, σ. 55 καὶ 58.

5. Οἱ παραπάνω ἐκδότες συμπληρώνουν αὐτὸς προσμεν[...]

6. σὲ ἀντὶ τοῦ προτεινόμενου δέ.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή ὁ Πέτρος Δουκόπουλος ἀνανέωνει ναὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὄχι ναοὺς ὅπως δέχονται οἱ παραπάνω ἐκδότες.

Ἡ μὴ ἀναφορά τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου σημαίνει μᾶλλον ὅτι πρόκειται γιὰ πολὺ γνωστὸ καὶ πλατιά λατρευμένο ἅγιο. Ἄν συναφθεῖ τὸ νόημα τοῦ τρίτου καὶ ἔβδομου στίχου τότε θὰ πρέπει ἴσως νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὁ Πέτρος Δουκόπουλος ἀνακαινίσει τὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Τὸ ὅτι ἡ ἐπιγραφή βρισκόταν στὸν τουρκικὸ πυλῶνα τοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλία δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιγραφή προερχόταν ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὸ ναὸ αὐτό.

5. Πέντε βυζαντινὲς ἐπιγραφὲς στὸ ναὸ τοῦ «Χριστοῦ» τῆς Βέροιας (1326-1355).

Ὁ βόρειος, δυτικὸς καὶ νότιος τοῖχος τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ στὴ Βέροια ἔχουν στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τους ἀπὸ ἓνα ψευδαρκοσόλιο μὲ τοιχογραφίες, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν περιληφθεῖ στὸ βιβλίο τοῦ καθηγητῆ Στ. Πελεκανίδη¹. γιατί χρονικὰ εἶναι μεταγενέστερες ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ διάκοσμο τοῦ 1315 πού, ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶχε ἀναλάβει νὰ ζωγραφίσει ὁ Γεώργιος Καλλιέργης. Τὸ ψευδαρκοσόλιο τῆς βορεινῆς πλευρᾶς ἐπιζωγραφήθηκε στὰ 1727, ἐνῶ τὰ δύο ἄλλα ἔχουν μείνει ἄθικτα.

Ψευδαρκοσόλιο τοῦ δυτικοῦ τοῖχου

Ἐκονίζονται ὁλόσωμοι ὁ Χριστός, ἡ Παναγία καὶ μιὰ γυναικεία μορφή μὲ ἀρχοντική ἐνδυμασία. Τὸ ὄνομά τῆς μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή πού τὴ συνοδεύει.

ΕΚΟΙΜΗΘΗ Η ΔΣΛΗ
 ΤΣ ΘῪ ΜΑΡΗΑ Η CV
 ΝΑΔΗΝΗ ΜΗΝΗ ΕΤ Ζ
 ΜΑΥΩ ΚΑ Ω Α Δ

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ἡ δούλη/ τοῦ Θε(ο)ῦ Μαρία ἡ Συ/ναδηνὴ μηνί/Μαῖω ΚΑ, ἔ(τους) Ζ(ω)ΛΔ (7834 = 1326).

1. Σ τ. Π ε λ ε κ α ν ῖ δ η ς, Καλλιέργης, ὄλης Θεσσαλίας ἄριστος ζωγράφος, Ἀθήναι 1973.

Ψευδαρκασόλιο του νότιου τοίχου

Εικονίζεται δλόσωμος ὁ Χριστὸς νὰ εὐλογεῖ τέσσερις μορφές, δύο ἀπὸ τὴν κάθε πλευρὰ του. Ἄριστερά καθὼς βλέπουμε τὴν παράσταση παριστάνεται ἕνας ἄνδρας σὲ μεστή ἡλικία, δλόσωμος, ντυμένος ἀρχοντικά. Μιά ἐπιγραφή δίπλα του ἀναφέρει τὸ ὄνομά του.

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο
ΔΣΛΟC Τ8 ΘΥ ΜΙΧΑΗΛ
Ο ΚΑΒΑΛΛΑΡΙΟ[C]
Ο ΗΟC Τ8 ΣΕΒΑΣΤ8 Τ8 CH
ΝΑ[ΔΗ]ΝΟV ΜΗΝΙ CΕΠΤΕΒΡΙω
ΕΤΙ Ζωξ Δ
Ιϵ Η

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ /δούλος τοῦ Θε(εο)ῦ Μιχαήλ / ὁ Καβαλλάριος / ὁ υἱὸς τοῦ σεβαστοῦ τοῦ Συ/ναδηνοῦ μηνί Σεπτεμβρίω/Ἐτ(ε)ῖ ΖωξΔ (7864=1355)/ἰν(δικτιῶνος) Η¹.

Μπροστὰ στὸ Μιχαήλ Καβαλλάριο Συναδηνό καὶ ὡς τὸ ὕψος τῆς μέσης του εικονίζεται ἕνας νέος ἀγένειος ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή·

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο Δ8
ΛΟC Τ8 ΘΥ ΜΑΝ8
ΗΛ Ο ΗΟC Τ8 ΣΕΒ(Α)
Ζ8 Τ8 [CΥ]ΝΑΔΗΝ(ΟV)
ΜΗΝΙ ΟΚΤΟΒΡ(Ιω)

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ δοῦ/λος τοῦ Θε(εο)ῦ Μανου/ἡλ ὁ υἱὸς τοῦ σεβα/στοῦ τοῦ Συναδηνοῦ/μηνί Ὀκτωβρίω.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ εικονίζεται δλόσωμος ἕνας ἄνδρας σὲ ἴδια ἡλικία μὲ τὸ Μιχαήλ Καβαλλάριο Συναδηνό. Στὴν ἐπιγραφή ποὺ τὸν συνοδεύει γράφει·

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο ΔΣΛΟC
Τ8 ΘΥ ΜΑΝΟVΗΛ
Ο ΔVΔΗΜΑΡΙC
ΜΗΝΙ ὈΚΤΟΒΡΙω

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ δούλος/ τοῦ Θε(εο)ῦ Μανουήλ / ὁ Διδυμάρης / μηνί Ὀκτωβρίω.

Μπροστὰ ἀπὸ τὸ Μανουήλ Διδυμάρη καὶ ὡς τὸ ὕψος τῆς μέσης του εικονίζεται μιὰ νέα κοπελιά, ἀρχοντικά ντυμένη. Μαθαίνουμε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή ποὺ τὴ συνοδεύει·

ΕΚΟΙ[ΜΗ]
ΘΗ Η Δ8
ΛΗ Τ8
ΘΥ ΖΑΝΑ {Η}
Η Θ[ΥΓ]ΑΤΗΡ Τ8
ΜΕΛΑ
ΜΗΝΙ ΑΥΓ(8CΤω)

1. Ὁ Στ. Πελεκανίδης, δ.π., σ. θ' μὴ ὑπολογίζοντας στὴν Ἰνδικτιῶνα χρονολογεῖ τὴν ἐπιγραφή στὰ 1356.

Δηλαδή: Έκοιμή/θη ή δού/λη του/ Θ(εο)ῦ Στάνα / ή θυγάτηρ του/ Μελά/μηνη Αδούστου.

Ἄπ' ὅσο διδάσκουν οἱ ἐπιγραφές στὰ δύο ψευδαρκασόλια τουλάχιστον ἡ Μαρία Συναδηνή (1326), ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός (1355) καὶ ὁ Μανουὴλ Συναδηνός εἶναι πρόσωπα τῆς ἴδιας οἰκογένειας. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατόν νὰ προσδιορίσουμε τὴ σχέση τοῦ Μανουὴλ Διδυμάρη καὶ τῆς θυγατέρας τοῦ Μελά μὲ τὰ προηγούμενα πρόσωπα.

Γιὰ τὸ ἔτος θανάτου τῆς Μαρίας Συναδηνῆς καὶ τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ δὲν προκύπτει πρόβλημα. Εἶναι ὁμως ἀρκετὰ περίεργο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μαρία Συναδηνὴ ἐνταφιάζεται στὸ νεοσύστατο μοναστήρι τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ποῦ ὡς σταυροπήγι λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1314¹. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Ἰγνάτιος Καλόθετος ἐγκαταλείπει τὴ Βέρεια γύρω στὰ 1329 ἀφοῦ προηγούμενος παραχωρεῖ στὴ μονὴ τῆς Μεγίστης Λαύρας τὸ νεοσύστατο μοναστήρι². Θὰ πρέπει ἐπομένως νὰ ὑποθέσει κανεὶς κάποια στενὴ σχέση τῆς οἰκογένειας τῶν Συναδηνῶν τῆς Βέρειας μὲ τὸν Ἰγνάτιο γιὰ μιὰ τέτοιου εἶδους παραχώρηση. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔτος θανάτου τοῦ Μανουὴλ Διδυμάρη καὶ τοῦ Μανουὴλ Συναδηνοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ 1355, ἀφοῦ, ὅπως φαίνεται πῆθναν ἓνα μῆνα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ. Προβληματικότερο εἶναι τὸ ἔτος θανάτου τῆς Στάνας Μελά. Ὁ μῆνας Αὐγούστος μπορεῖ νὰ εἶναι τοῦ ἔτους 1355, ἀλλὰ δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι μὲ ἀφορμὴ τὸ δικό της θάνατο κατασκευάστηκε τὸ ταφικὸ μνημεῖο τοῦ νότιου τοῖχου, ὅπου εἰκονίστηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς ἄρχοντες ποῦ πέθαναν στὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου. Φαίνεται πιθανότερο ὅτι πέθανε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1354 καὶ ἀκολούθησαν ὁ θάνατος τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ (Σεπτέμβριος τοῦ 1355) καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μανουὴλ Συναδηνοῦ καὶ Μανουὴλ Διδυμάρη (Ὀκτώβριος τοῦ 1355).

Ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός φαίνεται ὅτι ἀνήκει στὴν ἐπόμενη γενιὰ ἀπὸ αὐτὴν τῆς Μαρίας Συναδηνῆς καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ὀρίζει τὴ συγγενικὴ σχέση τῶν δύο προσώπων. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ θεία του ἀπὸ τὸν πατέρα του ποῦ σημειώνουμε ὅτι εἶχε τὸν τίτλο τοῦ δευτέρου σεβαστοῦ, καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ δικό του οἰκογενετικὸ ὄνομα τοῦ Μιχαὴλ προστίθεται καὶ τὸ ὄνομα Καβαλλάριος, οἰκογενετικὸ προφανῶς τῆς μητέρας του. Ἐπομένως στὴν πρώτη γενιὰ ἀνήκουν ἡ Μαρία Συναδηνὴ καὶ ὁ ἀδελφός της ὁ σεβαστός Συναδηνός μὲ τὴ γυναικία του, κάποια ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Καβαλλαρίων.

Ὁ Μανουὴλ Συναδηνός ποῦ εἰκονίζεται ὡς ἔφηβος δὲν φέρει τὸ ὄνομα Καβαλλάριος. Αὐτὸ τὸ γεγονός μαζί μὲ τὴ μεγάλη διαφορά ἡλικίας ποῦ ἔχει ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ δύο εἰκονιζόμενοι δὲν εἶναι ἀδελφοί. Πιθανότερο φαίνεται ὅτι ὁ Μανουὴλ εἶναι γιὸς τοῦ Μιχαὴλ. Ἄν πράγματι εἶναι ἔτσι, τότε ἡ ἐπιγραφή ποῦ συνοδεύει τὸ Μανουὴλ μᾶς δίνει τὸ ἀξίωμα τοῦ Μιχαὴλ (σεβαστός). Ἐπομένως στὴ δεύτερη γενιὰ τῶν Συναδηνῶν ἀνήκει ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός καὶ στὴν τρίτῃ ὁ Μανουὴλ Συναδηνός.

Ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι ὁ Μανουὴλ Συναδηνός, ὅπως εἰκονίζεται (ἔφηβος, ἀγένειος), δὲν ξεπερνᾷ σὲ ἡλικία τὰ εἴκοσι χρόνια, τότε θὰ δεχόμαστε ὅτι εἶχε γεννηθεῖ γύρω στὰ 1335. Κάνοντας τὸ ἴδιο γιὰ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ καὶ Μανουὴλ Διδυμάρη ὑπολογίζουμε ὅτι πρέπει νὰ γεννήθηκαν στὸ τέλος τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 14ου αἰ. Ἐπομένως ὁ πατέρας τοῦ Μιχαὴλ, ὁ σεβαστός Συναδηνός καὶ ἡ Μαρία Συναδηνὴ ἀνήκουν στοὺς Συναδηνούς τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰ.

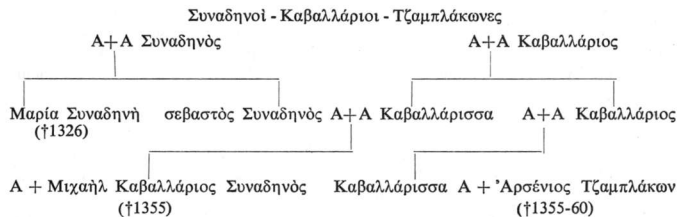
Οἱ Ch. Hannick καὶ G. Schmalzbauer στὴν ἐργασία τους Die Synade-

1. P. Lemerle - A. Guillou - N. Svoronos - D. Papachryssanthou, Actes de Lavra II, Paris 1977, ἀρ. 103.

2. Θ. Παπαζώτου, Ὁ Ἰγνάτιος Καλόθετος ἱδρυτὴς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Βλασίου στὴ Μεγίστη Λαύρα, «Μακεδονικά» 19(1979)428.

noi, Prosopographische Untersuchung zu einer byzantinischen Familie¹, έχουν συγκεντρώσει οσα στοιχεία υπάρχουν στις βυζαντινές πηγές για τους Συναδηνούς. Σύμφωνα με αυτά δεν μπορούμε να συσχετίσουμε τη Μαρία Συναδηνή και το σεβαστό το Συναδηνό με τη μεγάλη οικογένεια των Συναδηνών της Κωνσταντινούπολης, που με τον Ίωάννη Συναδηνό Κομνηνό Δούκα Ἄγγελο², ὁ ὁποῖος νυμφεύθηκε τὴ Θεοδώρα Παλαιολογίνα, ἀνεψιὰ τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου, συνδέεται πλὴν με τὸν αὐτοκρατορικό οἶκο τῶν Παλαιολόγων. Παρακάτω θὰ συζητηθεῖ τὸ θέμα, ἂν ἕνας ἀπὸ τοὺς Συναδηνούς πού περιέχεται στὸν κατάλογο τῶν παραπάνω ἐρευνητῶν θὰ μπορούσε νὰ ταυτισθεῖ με ἕναν ἀπὸ τοὺς Συναδηνούς τῶν ἐπιγραφῶν, ἀφοῦ προηγουμένως γίνεи μιὰ χρησιμὴ παρεμβολή.

Ὁ Γ. Θεοχαρίδης δημοσίευσε ἔγγραφο τοῦ Ἀλεξίου Καβαλλάρου Τζαμπλάκωνος πρὸς τὴ μονὴ Βατοπέδιου (1376), ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἐκεῖνος κατεῖχε ἕνα περιβόλι μέσα στὴ Βέροια καὶ τὴ συνοικία τοῦ Σκωρονόχου πού τὸ κληρονόμησε ἀπὸ τὸν παπὸς τοῦ Ἀρσένιου Τζαμπλάκωνα³. Ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Τζαμπλάκωνος πού φέρουν τὸ ὄνομα τῆς μεγάλης βυζαντινῆς οἰκογένειας τῶν Καβαλλαρίων εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Ἀλεξίου Μιχαὴλ Καβαλλάριος Τζαμπλάκων καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ἀλεξίου Καβαλλάριος Τζαμπλάκων, παιδιὰ τοῦ Ἀρσένιου Τζαμπλάκωνος καὶ μιὰς κόρης ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Καβαλλαρίων. Αὐτὸ δικαιολογεῖ τὸ πέρασμα τοῦ ὀνόματος τῶν Καβαλλαρίων στὴ γενιὰ τῶν Τζαμπλάκωνος. Ἡ κατοχὴ ἑνὸς κτήματος ἀπὸ τὸν Ἀρσένιο Τζαμπλάκωνα μέσα στὴ Βέροια, ὅπως ρητὰ ἀναφέρεται στὸ ἔγγραφο τοῦ ἔγγονου τοῦ Ἀλεξίου, σημαίνει ὅτι ὁ Ἀρσένιος καὶ ἡ γυναίκα του ἔχουν σχέση με τὴ Βέροια. Ἐπειδὴ ὁμοῦ στὴ διαθήκη τοῦ ὁ Ἀρσένιος δὲν ἀναφέρει κάποιο κτῆμα τοῦ στὴ Βέροια⁴ (ἐξἄλλου ἡ διαθήκη τοῦ Ἀρσένιου πρὸς τὴ μονὴ Βατοπέδιου δὲν σημαίνει ὅτι δώρησε ὅλη τὴν ἀκίνητη περιουσία τοῦ στὴ μονή), εἶναι πιθανὸ ὅτι τὸ κτῆμα τῆς Βέροιας ἀνῆκε στὴν περιουσία τῆς γυναίκας του. Τὸ κτῆμα πέρασε στὴν κατοχὴ τοῦ γιοῦ τῆς Μιχαὴλ Καβαλλάρου Τζαμπλάκωνος καὶ ἀργότερα τοῦ ἔγγονου τῆς Ἀλεξίου. Ἐὰν ἔχουν ἔτσι τὰ πράγματα, τότε ἐντοπίζεται κάποια κόρη ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Καβαλλαρίων στὴ Βέροια. Κάτι τέτοιο ἐνισχύεται βέβαια ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τῆς Βέροιας, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός (1355), γόνος σαφῶς τῆς ἴδιας οἰκογένειας καὶ στὴν ἴδια γενιὰ με τὴν παραπάνω κόρη, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀρσένιου Τζαμπλάκωνος (†1355-60). Ποιὰ ὁμοῦ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ συγγενικὴ σχέση τῶν διαφόρων προσώπων πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω; Ἐδῶ παραθέτουμε ἕναν πίνακα με τὶς πιθανὲς συγγενικὲς σχέσεις τους.

1. JOB 25(1976) 125-161.

2. Ὁ.π., σ. 134-35, ἀρ. 22.

3. Γ. Θεοχαρίδου, Οἱ Τζαμπλάκωνες, Συμβολὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν μακεδονικὴν προσωπογραφίαν τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, «Μακεδονικά» 5(1961-63) 150 κ.έ.

4. Ὁ.π., σ. 129 κ.έ.

Ἡ γνώση μας πάλι γιὰ τὴν εὐγενὴ γενιά τῶν Καβαλλαρίων τοῦ 13ου αἰ. εἶναι λιγοστὴ γιὰ κάποιον συσχετισμὸ μὲ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνό¹. Ἀπὸ τὴν ἄλληλ τὰ ὀνόματα Μελάς καὶ Διδυμάρης² δὲν βοηθοῦν πρὸς αὐτὴν τὴν κατεῦθυνση.

Μιά ταύτιση τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ μὲ τὸν Μιχαὴλ Συναδηνό, παραλήπτη ἐπιστολῆς τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ μένει ἀνοιχτὴ, ἂν καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Γρηγορᾶ ὅτι ζοῦσε στὴ Θεσσαλία ἀποτελεῖ ἀρκετὰ βάσιμο στοιχεῖο μιάς τέτοιας ταύτισης³. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ μητροπολίτης τῆς Βέροιας ἔφερε τὸν τίτλο «ὀπέρτιμος καὶ ἔξαρχος Θετταλίας»⁴. Ὁ Γεώργιος Καλλιέργης ποὺ ζωγραφίζει στὸ ναὸ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ αὐτοεπαινεῖται ὡς ὁ «ἄριστος ζωγράφος ὅλης Θετταλίας»⁵.

6. Βατοπέδι. Ἐπιγραφή σὲ εἰκόνα Παναγίας Ὁδηγήτριας.

Βιβλιογραφία: G. Millet-J. Pargoire-L. Petit. Requeil des inscriptions chrétiennes de l'Athos, Paris 1904, ἀρ. 82, ὅπου ἡ παλιότερη βιβλιογραφία. A. Grabar, Les revêtements en or et en argent des icones byzantines du Moyen Age, Venise 1975, σ. 50-51 (ἀνάγνωση I. Ševčenko).

Ὁὐκ ἄρα πᾶσα χάρις ἀνθρώπου χάρις
οὐδὲ φύσ(ε)ις ἔχουσι τὴν σχέσιον μίαν.
Τὴν σύγγονον γὰρ ἢ Παπαδοπουλίνα
τὴν Ἀριανίτισσαν, ἢ κληῖσις Χάρις,
5 οὐκ ἀπὸ κοινῶν δεξιούται πραγμάτων,
ἀλλὰ τὸν ἀγνὸν τῆς Θε(ε)ῦ νόμους τέπον,
ὄν ἀγγέλων φάλαγγες ὀκνοῦσι βλέπεω,
ἔρωτι κοσμήσασα ἐκ χρυσαργύρου,
δίδωσι αὐτῇ ζώπυρον φίλτρον ξένου
10 Γένουτο λοιπὸν ταῖς ἀδελφαῖς ἡ χάρις,
—————]ς εὐστοργίας
βίου τε συντήρησις ἀσφαλεστάτη.

Ἡ ἀνάγνωση τῶν G. Millet-J. Pargoire-L. Petit ἔχει ἀρκετὰ λάθη. Στὸ στίχο 2 ὁ Ševčenko μεταγράφει φύσις.

Σὲ ἔγγραφο τῆς μονῆς Βατοπεδίου ποὺ δημοσίευσσε ὁ Γ. Θεοχαρίδης⁶ ἀναφέρεται μιά ἐπάρχισσα Ἀριανίτισσα, ἡ ὁποία θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὴν Ἀριανίτισσα τῆς ἐπιγραφῆς. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ὁ σκουτέρσιος Θεόδωρος Σαραντηνὸς ἰδρύει μέσα στὴ Βέροια τὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας (1324)⁷. Δύο χρόνια ἀργότερα, ὅταν ἡ γυναῖκα τοῦ Εἰδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα Σουλτανίνα Παλαιολογίνα καὶ ὄλα τὰ παιδιὰ

1. Ὁ.π., σ. 175, σημ. 3.

2. Τὸ ἐπώνυμο Διδυμάρης μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ μερικὰ ἀγιορείτικα ἔγγραφα· βλ. E. Trapp-R. Walther-H. V. Beyer, Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, Wien 1978, ἀρ. 5403, 5404, 5405, 5406.

3. Ch. Hannick-G. Schmalzbaueg, ὁ.π., ἀρ. 35. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ χρονολογεῖται στὴ δεκαετία 1330-1340.

4. Γ. Χιονίδης, Ἱστορία τῆς Βεροίας, II, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 157-58.

5. Στ. Πελεκανίδης, ὁ.π., σ. 7.

6. Γ. Θεοχαρίδης, Μία διαθήκη καὶ μία δίκη βυζαντινὴ, Θεσσαλονίκη 1962.

7. Ὁ.π., ἀρ. 1(1324).

του, ανάμεσα στα όποια και η κόρη του, σύζυγος του επάρχου Μιχαήλ Δούκα Ἀριανίτου, πεθαίνουν, ὁ Σαραντηνὸς χαρίζει μὲ διαθήκη τὴν περιουσία του στὴν παραπάνω μονή¹. Τὸ 1328 ὁ ἴδιος παραδίδει τὸ μοναστήρι τῆς Βέροιας στὴ μονὴ Βατοπεδίου ὅπου κείρεται μοναχὸς καὶ πεθαίνει ἐκεῖ τὸ 1330. Οἱ Βατοπεδινὸι φαίνεται εἶναι τὴν χρόνον τὸ μετόχι τους κατὰ τὴν περίοδο τῆς σερβοκρατίας, ἂν καὶ ἔχουν πετύχει τὴν ἔκδοση χρυσοβούλλου ἀπὸ τὸ Στέφανο Δουσάν τὸ 1346 μὲ τὸ ὅποιο ἐπικυρωνόταν ἡ κατοχὴ κτήματός τους στὴ Βέροια (ἢ μονὴ προφανῶς τοῦ Σαραντηνοῦ) ὅπως καὶ σὲ ἄλλα μέρη (τοῖς οὖσιν ἐν τῷ Στρυμόνι, ταῖς Σέρραις, τῇ Θεσσαλονίκῃ, τῇ Βερροίᾳ, τῇ Καλαμαρίᾳ,...)². Στὰ 1359 ὁ γαμπρὸς τοῦ Σαραντηνοῦ ἑπαρχὸς Ἀριανίτης πέτυχε τὴν ἔκδοση χρυσοβούλλου τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου ποὺ ἐπικύρωσε τὴν κυριότητά του στὸ μοναστήρι τῆς Βέροιας³. Στὰ 1375 ἡ δευτέρη σύζυγος τοῦ Ἀριανίτου ἐπάρχισσα Ἀριανίτισσα, χήρα πλέον καὶ μεγάλη σὲ ἡλικία, καὶ ὁ γαμπρὸς τῆς Ἰωάννης Γαβρᾶς (οἰκεῖος τοῦ βασιλέως, δηλαδὴ τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου) ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν μονὴ Βατοπεδίου θέλουν νὰ πετύχουν δικαστικὴ ἀπόφαση ποὺ θὰ κατοχύρωνε τὰ δικαιώματά τους στὴ μονὴ τοῦ Σαραντηνοῦ. Οἱ δύο πρῶτοι στηρίζονται στὸ χρυσοβούλλο τοῦ Ἰωάννου Ε΄, Παλαιολόγου. Οἱ Βατοπεδινὸι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶχαν διαθήκη τοῦ ἴδιου τοῦ Σαραντηνοῦ, τὴν ὁποία ὁμως ἔχουν χάσει. Τελικὰ τὸ δικαστήριο ἀποφαίνεται ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου, στὴ Βέροια ἀνήκει στὴ μονὴ Βατοπεδίου μαζί μὲ τὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία του⁴.

Δὲν γνωρίζουμε βέβαια τὴν τύχη τῆς μονῆς τῆς Βέροιας στὰ μεταγενέστερα χρόνια, εἶναι ὁμως λογικὸ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὰ κινητὰ ἀντικείμενα τῆς πέρασαν στὴ μονὴ Βατοπεδίου, ἀνάμεσα στὰ ὅποια καὶ ἡ εἰκόνα καὶ μᾶς ἐνδιαφέρει. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή ἢ Παπαδοπουλίνα, ἀγνωστὴ ἀπὸ ἄλλες πηγές, δωρίζει στὴν ἀδελφῆ τῆς Ἀριανίτισσα τὴν παραπάνω εἰκόνα. Ἄν ἡ Ἀριανίτισσα τὴν εἶχε ἀφιερώσει τότε στὴ βεροιώτικη μονὴ κατὰ τὸ διάστημα 1359-1375 ποὺ ἡ μονὴ Βατοπεδίου δὲν τὴν ἐξουσίαζε, ἐξηγεῖται γιὰ τὴ εἰκόνα αὐτὴ βρίσκεται σήμερα στὴ μονὴ Βατοπεδίου⁵.

7. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόντας. Ἐπιγραφή σὲ μάρμαρο (1382).

[-----]
 [-----]
 [-----]
 ΤΗΣ ΤΣ ΓΕΝΕΣ [-----]
 5 [-----] ω(Α)Τ(ΗΝ) ΞΕΝΗΝ
 Η ΤωΝ ΛΟΓΩΝ [---] ΤΣ ΕΝ ΠΗΣΔΑΙΚ ΛΟΓΣ

1. Ὁ.π., ἀρ. 2(1326).

2. A. Solovjev - V. Mošin, Grčke Povelje srpskih vladara, Beograd 1936, ἀρ. XI.

3. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ ἔγγραφο ἀρ. 4. (1375) ποὺ δημοσίευσε ὁ Θεοχαρίδης: «ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτερον σεπτὸν χρυσοβούλλον ἡ τοιαύτη ἀρχόντισσα ὑπέδειξε τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν ἀθέντου καὶ βασιλέως ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἐπάρχου τοῦ Ἀριανίτου ἐκείνου, πρὸ ἰς' χρόνων γενόμενον...».

4. Ὁ.π., ἀρ. 4.

5. Στὴ φωτογραφία ποὺ παραθετεῖ ὁ G r a b a r, ὁ.π., πίν. XXXI φαίνεται ὅτι τὰ πρόσωπα ἔχουν ἐπιζωγραφιστεῖ. Γιὰ τὰ ἐλάσματα δίνει γενικὴ χρονολόγησι (14ος αἰ.). Εἶναι πάντως δύσκολο νὰ πιστέψῃ κανεὶς ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι ἔργο τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰ., ὥστε νὰ δεχτεῖται ὅτι ἡ ἀναφερόμενη στὴν ἐπιγραφή Ἀριανίτισσα εἶναι ἡ κόρη τοῦ σκουτερίου Σαραντηνοῦ ποὺ πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸ 1326.

- [-----]Δω ΜΙΤΡΟΝ Δ'ΟΡΑΝ ΞΕΝΕ
 ΟΣ ΠΑΝΤΑΣ ΨΗΚΛΕΨΕΝ ΕΡΩΤΙ ΤΑΔΕ
 10 [-----]ΕΙΝ' ΔΓ' ΑΥΤΟΥ ΚΑΘΑΡΩΣ ΣΤΑΣ ΜΑΘΗ
 ΤΟ ΠΣ. ΤΕΛΕΥΤΑ ΔΟΞΑ ΠΛΟΥΤΟΣ Κ(ΑΙ) ΓΕΝΟΣ
 ΕΥΡΩΝ ΔΕ ΜΗΔΕΝ <H> ΣΚΙΑΝ, ΤΕΦΡΑΝ, ΚΟΝΙΝ,
 ΓΝΩΤΩ ΤΟ ΔΟ[-----]ΘΕΝ, ΩΣΠΕΡ ΘΕΜΙC
 ΑΘΕCΜΑ ΦΥCΑ ΜΗΔΑΜΩC ΨΙΠΕΡ ΦΥCΙΝ,
 ΓΕΩΡΓΙΟC [-----] ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝ ΤΑΔΕ
 15 CΩΜΑΤ [-----]ΟC ΚΟΜΗΗΝΟC ΑCΠΙΕΤΗC.
 CΥ Δ'ΟΥΝ ΦΥΤΟΥΡΓΕ ΤΗC ΕΔΕΜ Π[ΑΝ]ΤΟΚΡΑΤΩΡ
 ΕΚΕΙ ΜΕ ΤΡΥΦΑΝ CΥΜΠΑΘΩC ΔΕΙΞΑC ΔΟΥ(ΟΝ).
 ΜΗΝΙ ΑΠΡΙΑΙΩ Δ ΙΝ(ΔΙΚΤΙΩΝΟC) Ε ΕΤ(ΟΥ)C,ζω4†

Η ΚΑΚΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΕΙ ΣΕ ΜΕΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ.
 ΣΤ. 3. ΔΥΣΑΝΑΓΝΩΣΤΑ ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΙΧΟΥ.
 ΣΤ. 4. ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΚΟΜΗ ΚΕΡΑΙΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.
 ΣΤ. 5. ΜΕ ΕΠΙΦΥΛΑΞΗ Η ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΩΤ(Α) Τ(ΗΝ).
 ΣΤ. 7. ΜΕ ΕΠΙΦΥΛΑΞΗ Η ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΔΩ ΜΙΤΡΟΝ.
 ΣΤ. 11. Η ΠΡΟΣΘΗΚΗ Η ΔΙΑΣΦΑΡΝΙΖΕΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΘΙΣΤΑ ΤΗ ΜΕΤΡΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ
 ΣΤΙΧΟΥ.
 Ο ΓΕΩΡΓΙΟC ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝ ΚΟΜΗΗΝΟC ΑCΠΙΕΤΗC ΤΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥCΕ ΙCΩC ΝΑ
 ΤΑΥΤΙCΤΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝΑ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΧΡΥCΟΒΟΥΛΛΟ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙ-
 ΚΟΥ Δ' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΉΤΟΥC 1378 ΩC «οικείοc» ΤΗΣ ΒΑCΙΛΕΙΑC ΤΟΥ, ΒΛ. P. L e m e r l e -
 A. G u i l l o u - N. S v o r o n o s - D. P a p a c h r y s s a n t h o u, A c t e s d e L a v r a I I I ,
 P a r i s 1979, ἄρ. 149 ΚΑΙ Γ. Θ ε ο ρ α ρ ῖ δ η, Οἱ Τζαμπλάκωνες, ὁ.π., σ. 179. ΓΙΑ ΤΟΔΕC ΑC-
 ΠΙΕΤΑC ΒΛ. E. T r a p p - R. W a l t h e r - H - V. B e y e r, P r o s o p o g r a p h i c h e s L e x i k o n
 d e r P a l a i o l o g e n z e i t, W i e n 1976, ἄρ. 1567-1579. ΜΟΝΗ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗ «ΤΟΥ ΑCΠΙΕΤΟΥ» ὁ-
 πῆρξε ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ. Γ. Χ ι ο ν ῖ δ η, ὁ.π., σ. 189.

Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων
 Θεσσαλονίκης

Θ. ΠΑΠΑΖΩΤΟΣ